

BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARINDA KÜLTÜR VE KÜLTÜRÜN KORUNMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Altuğ ORTAKCI¹

Atıf/©: Ortakçı, Altuğ (2017). *Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kültür ve Kültürün Korunması Üzerine Bir İnceleme*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 2, Aralık 2017, ss.1725-1758

Özet: 1963 yılı itibariyle “Planlı Kalkınma Dönemi”ne giren Türkiye’de bu tarihten günümüze kadar on adet “Beş Yıllık Kalkınma Planı” hazırlanmıştır. Bugün 2014-2018 yıllarını kapsamakta olan “Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı” yürürlüktedir. Türkiye’nin başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel alanlar da dâhil olmak üzere beş yıllık dönemlerde gerçekleştirmeyi planladığı büyüme hedeflerini ortaya koyan beş yıllık kalkınma planları, önceki adı Devlet Planlama Teşkilatı olan şimdiki Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan politika dokümanlarıdır. Bu makalede kalkınmanın bir parçası olarak beş yıllık kalkınma planlarında yer alan “kültürel kalkınma” konusu değerlendirilecektir. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında kültür ve kültürün korunması konusunda nasıl bir yaklaşım geliştirildiğine dair durum tespiti ve analiz bu çalışmada ele alınacaktır. Böylelikle devletin beş yıllık kalkınma planlarında kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda gelişme, büyüme ve kalkınma hedeflerinde ne kadar yer verdiği tespit edilecek ve geçmişten günümüze kültürün korunması anlayışına paralel olarak bir bakış açısı çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kalkınma Planı, Kültür, Kültürün Korunması.

An Analysis On Culture and Cultural Protection in Five-Year Development Plans

Citation/©: Ortakci, Altuğ (2017). An Analysis On Culture and Cultural Protection in Five-Year Development Plans, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 2, December 2017, pp.1725-1758

Abstract: Ten "Five-Year Development Plans" have been prepared in Turkey since 1963. Today, the "Tenth Five-Year Development Plan" covers the years 2014-2018. Five-year development plans that set the growth targets that Turkey plans to implement in the long term, including economic and social and cultural areas, is the policy document prepared by the current Ministry of Development, formerly the State Planning Organization. This article will be evaluated on the topic of "cultural development" in the five-year development plans. This study will focus on the identification and analysis of how to develop an approach to cultural and cultural conservation on Five-Year Development Plan. Thus, the state's short-term development plans and developments in the protection of culture passed on to future generations, given how much space will be determined in the growth and development goals.

Keywords: Development, Development Plan, Culture, Cultural Protection.

I. GİRİŞ

1963 yılı itibariyle "Planlı Kalkınma Dönemi" ne giren Türkiye'de bu tarihten günümüze kadar on adet "Beş yıllık kalkınma planı" hazırlanmıştır. Bugün 2014-2018 yıllarını kapsamakta olan "Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı" yürürlüktedir. Türkiye'nin başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel alanlar da dâhil olmak üzere gerçekleştirmeyi planladığı büyüme hedeflerini ortaya koyan beş yıllık kalkınma planları, önceki adı Devlet Planlama Teşkilatı olan şimdiki Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan politika dokümanlarıdır. Bu makalede kalkınmanın bir parçası olarak beş yıllık planlarda yer verilen "kültür" konusu değerlendirilecektir. Kalkınma planlarında kültür ve kültürün korunması konusunda nasıl bir yaklaşım geliştirildiğine dair durum tespiti ve analiz bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Devletin planlı kalkınma dönemlerinde, büyüme ve kalkınma hedefleriyle birlikte kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusuna ne kadar yer verdiği tespit edilecek ve ilk plandan günümüze kültürün korunması açısından bir bakış açısı çizilmeye çalışılacaktır. Konuya geçmeden çalışmaya bilimsel bir çerçeve oluşturmak adına kalkınma, kalkınma planı ve kalkınma planlarının tarihi üzerinde kısaca durulacaktır.

Kalkınma, TUBA Sosyal Bilimler sözlüğünde "azgelişmiş ülkelerin dış yardım ve ekonomik düzenlemeler yoluyla gelişmiş ülkeler düzeyini yakalayabilme

çabası, bir ekonomide üretim ve kişi başına gelirin artması ile birlikte, toplumsal- kültürel yapının yenileşmesi” olarak tanımlanmaktadır (TUBA, 2011: 652). İktisat terimleri sözlüğü ise kalkınma için, “Bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içerecek biçimde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşmeye yol açan büyüme” tanımını kullanmaktadır. Kalkınma planı ise, “bir ülkenin ekonomik ve toplumsal gizilgücünü, bütünüyle ya da belli bir alanda geliştirmeyi amaçlayan genellikle uzun süreli olarak öngörülen plan, ekonomide ulaşılması öngörülen ekonomik ve toplumsal amaçları gerçekleştirecek biçimde yapısal değişiklik sağlamak, toplumsal ve ekonomik yapıya, piyasanın kendiliğinden işleyişinin gerçekleştireceğinden başka bir nitelik vermek amacıyla yapılan plan” olarak tanımlanmaktadır (TUBA, 2011: 652). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere kalkınma, çok yönlü bir kavramdır. Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazanmıştır. Hatta aynı dönemde farklı içeriklerde de kullanıldığı da görülmüştür. Kavram, bazen de kendine yakın anlamlar taşıyan sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişim gibi kavramlarla iç içe geçmiş, onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır (Yavilioğlu, 2002: 59). Ritzer ise kavrama farklı bir yönden yaklaşarak: “Kalkınma, küresel çağdan önce (kabaca 1940’lar ve 1970’ler arasındaki) tarihsel bir aşama olarak görülebilir. Özel olarak da kalkınma, esas olarak belirli ülkelerin, genellikle de ekonomik bakımdan yeterince gelişmemiş ülkelerin ekonomik kalkınmasıyla ilgiliydi. Kısaca kalkınma esas olarak, yeterince gelişmediği düşünülen belirli ulus-devletlerin ekonomik gelişmesiyle ilgili bir projeydi (2011: 91) şeklinde bir tanımlamada bulunur. Ritzer kalkınma konusunu küreselleşme süreçleri ile birlikte ele almış ve tanımında da görüleceği üzere emperyalizm ve sömürgecilik sonrası bir süreç olarak değerlendirmiştir.

En geniş anlamıyla kalkınma planlaması bir ülkede geçerli ekonomik, sosyal ve siyasal değer yargıları ışığında, belirli bir dönemde toplumun ulaşmak istediği sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak belirlenmiş hedeflere en uygun bir biçimde varmak için, kaynakların belirli organlar tarafından yönetilmesi sürecidir (Özdemir, 2014: 3).

Planlama, Beş Yıllık Plan gibi kavramlar uluslararası düşünceye 1917 Sovyet Devrimi ile birlikte girmiştir. 1917’de Rus Bolşevikleri hükümetin dağınık iktisadi faaliyetleri bir araya toplamak ve bir uyum sağlamak için ilk planı tasarladığı görülmüştür. Rusların amaçladığı şey, gelecekteki tüketim için şu

anki tüketimi kısıp, sanayi malları üretimini genişletmek ve bunu büyük ölçüde de kapitalist Batı'nın engellemelerine rağmen başarıp, Batı'yı geçmekti. Bu ülkede ilk plan 1928-29 yıllarında başlamıştır. 1929 Büyük Dünya Krizinin ertesi ve 1930'lu yılların ilk yarısı kapitalist Batı için bir bocalama dönemi iken SSCB için bir sıçrama dönemi olmuştur. Kriz sonrası süreçte birçok Batılı ülkede devletin ekonomiye müdahalesini öngören politikalar gündeme gelmiştir (Soyak, 2003: 169). 1929 Krizinin de etkisiyle devletçi bir sanayileşme modeli arayışına giren genç Türkiye Cumhuriyeti, aynı dönemde bu modelin hayata geçirilmesinde önemli rol oynayan ve dünyadaki ilk planlama deneyimlerinden kabul edilen sanayi planları doğrultusunda planlı bir sanayileşme sürecine sahne olmuştur (Soyak, 2003: 172). İlk dönem sanayi planlarının ardından ülkede yaşanan siyasi atmosferin getirdiği bir takım sonuçlar ile sanayiye yönelik ilk planlamalardan yaklaşık 30 yıl sonra 30 Eylül 1960 tarihinde kalkınma planlarını hazırlayarak ülke kalkınmasının hızlandırılması amacıyla Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olarak DPT kurulmuştur. 1961 Anayasasıyla birlikte kalkınmanın demokratik yollarla gerçekleştirilebilmesi için kalkınma planlarının hazırlanması hükme bağlanmış, planlama ve DPT anayasal bir kurum hüviyeti kazanmıştır ve 1963 yılı itibarıyla kalkınma planlarını yayımlamaya başlamıştır (Soyak, 2003: 175).

Kalkınmanın çok yönlü yapısı düşünüldüğünde toplumların en az ekonomik gelişmişlik kadar toplumsal hayatın düzenlenmesi ve geliştirilmesine de ihtiyacı vardır. Siyasal iktidarın yönlendirdiği kültür politikaları ile de çözümlenmeye çalışılan bu alan bir politik doküman olan kalkınma planlarına da dâhil edilmiştir. Bu açıdan kalkınma planları ve kültür konusuna geçmeden önce kültür ve politika arasındaki ilişkiye değinmek yerinde olacaktır.

Kısaca politika belirli bir alanda izlenen yol ve tutumlar bütünü demektir (Çeçen, 2010: 29). Kültür politikası; bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, üniversitelerin, büyük ekonomi ve finans kuruluşlarının kültür alanında izledikleri politikaların tümüdür (Topuz, 2007'den aktaran (Tosun 1990'dan aktaran Erbay ve Erbay, 2009: 85) Yani kültür politikası, kültür sorunları karşısında belirli seçeneklere göre bir tutumun incelenmesidir (Çeçen, 2010: 29).

Ülkelerin kültür üzerine üretmiş olduğu politik bakış açıları dönemin şartları, iktidarın siyasal görüşü vb. nedenlere bağlı olarak şekil alabilmektedir. Anıl Çeçen kültür ve politika arasındaki bu ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: “Kültür ve politika ilişkileri çok yönlüdür. Hem politik açıdan kültüre yönelmek söz konusudur hem de kültür açısından siyasal konulara girmek olanaklıdır. Toplumların kültürel varlığı tüm kurumları ve alanları etkilediği gibi siyasal kurumların ve kuruluşların oluşmasında etki sahibidir. Bir ülkenin siyasal sistemi ve siyasal süreci ister istemez kültürel varlığın boyutları ile belirginlik kazanmakta ve kültürel özelliklere göre değişik bir kimliğe kavuşmakta, böylece de diğer siyasal sistemlerden ayrılmaktadır. Kültür açısından bakıldığında politikanın biçimlendirilmesi söz konusudur. Bu nedenle son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki siyasal bilim çalışmalarında kültür ön plana çıkmış ve siyasal kültür akımı çerçevesinde fazlasıyla önem kazanmıştır” (2010: 35).

Günümüzde kültürün her türlü ifadesini, başta demokrasiyle yakın ilişkisi ve kalkınmayla doğrudan bağlantısı nedeniyle, bütün dünyada ülke politikalarının merkezine yerleştiğini görüyoruz. Kültür politikalarının siyaset ve sosyal hayatla ilişkilendirilerek geliştirildiği dönemlerdeyiz. Kültürün, etkin yurttaşlık ve katılımın gerçekleşmesinde –dolayısıyla demokrasi açısından– çok önemli bir işlevi var. Bu nedenle, kültür politikaları gereklidir (KPR, 2011: 45).

II. KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS VE KALKINMA

Kültür başlı başına bir çalışma alanı doğuracak ve üzerinde tanım birliğine varma noktasında oldukça karmaşık ve zengin içerikli bir kavramdır. Emre Kongar “Kültür Üzerine” isimli kitabında bu hususla ilgili olarak şunları ifade etmektedir: “Kültürün pek çok tanımı olduğu herkesçe bilinir. Üstelik bu tanımların çokluğu, kültürün tanımlanamayacağına kanıt olarak da ileri sürülür zaman zaman. Oysa kültürü tanımlamak hiç de zor değildir. Zor olan, bir tanım üzerinde düşünce birliği sağlamaktır. Tanım üzerinde birlik sağlanması ise; aslında tanımın nesnellğine ve genişliğine bağlı bir olaydır (2013: 19). Bu bakış açısından yola çıkarak Nermi Uygur’un kültür tanımı, tanımın nesnellği ve genişliği bakımından oldukça kapsayıcıdır; “Kültür, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir”. İnsanın ne tür bir yaşama- biçemi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem-kalıbı benimsediği hep kültürdür. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem- insanın meydana getirdiği her şey kültür kavramının

içine girmektedir. Örgütler, dernekler, kurumlar, okullar, tüm kendilerine ilişkin şeylerle birlikte kültürden sayılırlar. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşimlere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün “manevi” ve “maddi” yapıt ve ürünlerine kültür denir (Uygur, 2013: 18).

Kültür tanımı en temel anlamda dört farklı şekilde kullanılmaktadır. Bilimsel anlamdaki kültür, uygarlık, beşeri alandaki kültür, eğitim, estetik anlamdaki kültür, güzel sanatlar ve maddi ve biyolojik alandaki kültür, üretme, tarım, çoğaltma ve yetiştirmedir (Güvenç, 1974: 98).

Kültürel miras ise toplumların kimliğiyle, kültürüyle, tarihiyle ilgili somut ve somut olmayan değerlerin bileşkesidir. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur. Kültürel miras geçmişle bugün arasında bağlantı kurarak, içinde yaşanan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturur ve geleceğin oluşturulmasında sağlam bir kaynak verirken manevi anlamda da insan hayatını zenginleştirir (İSMEP, 2014: 11). Kültür doğası gereği sürekli bir devinim hâindedir ve uzam, bağlam ve insanların koşullarına göre biçimlenerek dönüşür. Miras kavramı ise bugüne kadar daha çok geçmişten geleni ya da geçmişte kalanı işaret eden bir durağanlıkta görülmüştür. Aralarındaki bu paradoksal ilişkiye karşın miras ve kültür, sürekli birlikte anılan kavramlardır. Bu iki kavramın yan yana duruşundaki tezat, kültürel miras alanında yapılan akademik, siyasi ya da proje bazlı çalışmalara da yansır. Miras kavramının özünde bir yanıyla ‘geçmişte kalanı’ anımsatan diğer yanıyla ‘geçmişten geleni’ işaret eden bir ikilik vardır (Özünel, 2013: 15).

Günümüzde kültüre verilen önem kalkınmanın diğer pek çok bileşeni kadar dikkat çekicidir. Kültürün kalkınmanın temel yapı taşlarından biri olduğu genel kabul görmüştür denilebilir. Kültürün ekonomiye dönük yüzü ve bunu kullanabilen ülkeler, kendi yerel ve ulusal kültürel değerlerini iletişim teknolojilerinin bütün imkânlarını kullanarak dünya pazarına açabilmektedir. İletişim kanallarıyla yerelin küresele bu açılımı çeşitliliğin yanı sıra tek tipleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Artık kültür de küresel akışın önemli bir bileşenidir. Kültürel edimler hemen her gün farklı kanallardan iletilmekte ve iletiler de dünya coğrafyasının herhangi bir noktasından tüketilebilmektedir. Büyük bir kısmı düşünceler, kelimeler, görüntüler, sesler vb. biçiminde olduğundan kültür dünyanın dört bir yanında nispeten daha kolay dolaşabilmektedir. Aslında bu dolaşım giderek daha kolay hale gelmekte çünkü kültür giderek daha fazla dijital bir biçimde var olmaktadır (Ritzer,

2012: 262). Diğer taraftan sanayileşme, kentleşme gibi süreçlerde çağdaş kentlere taşınan kültürel değerlerin/üretimlerin uygulama alanlarının kısıtlanması başta olmak üzere birçok farklı sebep toplumların sahip olduğu kültürün yok olmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmamasına neden olmaktadır.

Kültürün miras olarak ele alınması ve bugüne kadar ortaya konan kültür tanımlardan hareketle insanlığın yaratmış olduğu tüm kültürel edimlerin birer insanlık mirası olarak gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği meselesi artık uluslararası ortamda yüksek sesle dile getirilmektedir. Özellikle UNESCO'nun ortaya koymuş olduğu somut ve somut olmayan mirasın korunmasına dair sözleşmeler bu konuda dikkat çekicidir. UNESCO'nun kültürlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusundaki yaklaşım ve yorumlarının en önemli gösterge ve sonuçları, ikisi somut diğer ikisi de somut olmayan kültürün korunmasına yönelik olarak hazırlanmış olan dört sözleşmesi bulunmaktadır (Oğuz, 2009: 10). Somut kültürel mirasın korunmasına dair görünürlüğü diğer sözleşmelere göre daha belirgin olan 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşme²'si, insanlığın binlerce yılda üretmiş olduğu somut kültürel değerlerin korunmasının ve gelecek kuşaklara aktarılmasının gerekliliğine vurgu yapar. Bu sözleşmeye taraf olan devletler ülkelerinin sınırları içerisindeki kültürel mirası korumakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük her şeyden önce insanî bir sorumluluğunun gereğidir. Çünkü bu tür sözleşmelerin yaptırım gücü, farkındalık yaratılmasından ve kültürün korunmasının bir kültür haline getirilmesinden çok da öte değildir. UNESCO'nun 2003 yılında kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ise yine insanlığın binlerce yılda üretmiş olduğu ve sözlü olarak aktardığı kültürel mirasın korunmasına dairdir. Bu sözleşme kapsamında sözlü gelenekler ve anlatımların, gösteri sanatlarının, toplumsal uygulamaların, ritüellerin, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamaların ve el sanatları geleneğinin³ korunması gerektiğini belirtir.

Kalkınma, salt üretimin ve kişi başına gelirin artırılması demek olmayıp, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve *sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi*, yenileştirilmesidir (Özdemir, 2014: 4). Kalkınmanın sadece iktisadi yönü

² Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan on yedinci oturumunda kabul edilen sözleşme.

³ 2003 Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi, Madde 2: Tanımlar.

olmadığına dair Özdemir'in bu ifadelerini destekler nitelikte Kongar da Türkiye'de uygulanan kalkınma planları için şunları söylemektedir:

*Planlı dönemin en başından beri, kalkınmanın "beşeri yönü" sürekli olarak dikkate alınmış, Devlet Planlama Teşkilatı'nın bütün metinlerinde ve "Beş Yıllık Kalkınma Planlarında" "kalkınmanın" sadece bir "ekonomik büyüme" değil, aynı zamanda bir "**toplumsal ve kültürel gelişme**" olduğu vurgulanmıştır (1998:1)*

Kongar yazının devamında bu vurgunun, Türk dilinin bu konu için üretmiş olduğu *kalkınma* kelimesinden kaynaklandığı dile getirir:

*Bilindiği gibi, İngilizce'de "**growth**" ekonomik büyüme anlamına gelir. "**Development**" ise, işin toplumsal ve kültürel boyutunu da vurgulayan "gelişme" anlamında kullanılır. Bu nedenle İngilizce'de, "**kalkınma**" fenomenini tanımlamak için bu iki terim birlikte "**growth and development**" biçiminde kullanılır. Oysa Türkçe'deki "**kalkınma**" terimi, İngilizcedeki hem "**growth**" hem de "**development**" kavramlarını içerdiği için, tek bir sözcük ile, her iki süreci de ifade etmek ve "**kalkınma**" terimini, hem "ekonomik büyüme", hem de "beşeri gelişme" için kullanmak olanaklı olmuştur. Bu nedenle de, Türkiye'deki tüm "**kalkınma literatürü**" kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel gelişme olduğu teması etrafında odaklaşmıştır. Bu çerçevede, 1963 yılından beri Beş Yıllık Kalkınma Planları "**gelir bölüşümünün adaleti**", "**sosyal güvenlik**", "**nüfus artışı**", "**iç göç ve kentleşme**", "**eğitim**", "**sağlık**", "**konut**", "**çevre**" ve doğrudan "**kültürel kalkınma**" gibi konuları, ana hedefler arasında ayrıntılı olarak ele almış (1998:1).*

Kongar'ın da ifadelerinde belirttiği gibi 1963'ten bugüne dek yayımlanmış olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, sosyal refah, toplumsal ve kültürel gelişme yani bir anlamda kültürel kalkınma konusu metinlerde vurgulanmıştır.

Diğer yandan, son yıllarda kültür ve mirasla ilgili sözleşmeler küresel kavramları da içine alan kapsayıcı çözüm önerileri sunmaktadırlar. Bunlar arasında sürdürülebilir kalkınma, ön plana çıkan kavramlardan biridir (Özünel, 2013: 14). Sadece klasik ekonomik kalkınma ile bütün kaynakların sınırsızca kullanımına açık kalkınma yaklaşımı günümüzde yerini, ülkelerin zenginleşmesi ve kişi başına düşen milli gelirin artırılmasından daha çok kalkınma ve doğa arasındaki dengeyi koruma ana fikrini içeren yeni kalkınma biçimine bırakmıştır. Bu kalkınma biçimi "sürdürülebilir" olarak sıfatlandırılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma son dönemlerde sosyal bilimlerde

özellikle çevre konusunda yarattığı farkındalıkla görünürlüğü oldukça ön plandadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kapsamında; Şubat 2007 itibariyle Kenya-Nairobi'de başlatılan "İklim Ortaklığı", "Yoksulluk ve Çevre Fonu" girişimleri ile birlikte ekonomik kalkınma ile çevrenin birbirinden ayrılamaz nitelikte iki olgu olarak ele alındığı bir örgütlenmeye gidilmiştir. Böylece, başlangıçta sadece bir doğa bilimleri disiplini olarak görülen ekolojinin sınırları, bugün hem ekonomik hem de sosyal alana doğru hızla genişlemekte; ekonomi ve ekolojinin toplumsal içerikli bir ortak paydada buluşması, giderek daha fazla mümkün olmaktadır (Reyhan Satır, 2014: 328-329) Bu ifadelerden de açıkça anlaşılacağı üzere sürdürülebilir kalkınma ifadesi ile birlikte sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kültür koruma farkındalıkları oluşmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın dayandığı temel argümanlar şu şekilde ifade edilmektedir. "Sanayi devriminin gerçekleşmesiyle birlikte dünya büyük gelişmelere sahne olmuştur. Nüfusun çok hızlı artması ve teknolojik gelişmeler, üretimin artmasına ve kaynakların daha çok kullanılmasına sebep olmuştur. İnsanoğlu ise artan tüketim ve üretim ihtiyacını karşılamak amacıyla sınırsız bir kaynak olarak gördüğü doğayı hoyratça kullanmış ve tahrip etmiştir. Yani Connerton'un ifadesiyle "emek sürecinden bağı kopmuş bir tüketicilik" ortaya çıkmıştır (2014: 15). Ekonomik, sosyal, teknolojik vb. alanlardaki kalkınma çabaları da çevresel değerlerin çoğu kez ihmal edilmesine neden olmuştur. Başlangıçta kalkınma adına mazur görülen çevre sorunları giderek bölgesellikten çıkarak, küresel boyuta taşınmıştır. 1970'lerden itibaren kalkınma ve doğa arasındaki denge kurulması için arayışlar hız kazanmıştır. Böylece sürdürülebilir kalkınma modeli gündeme gelmiştir" (Tıraş, 2012: 58).

"Sürdürülebilir kalkınma" kavramının kökleri 1980 yılında Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN) tarafından hazırlanan Dünya Koruma Stratejisi (World Conservation Strategy) adlı rapora dayanmaktadır. Kavramın genel kabul görmesi ve geniş bir kullanım alanı bulması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (1987) "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporuyla olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma bu raporda "bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma" biçiminde tanımlanmıştır (Yeni, 2014: 184).

Kısaca kültür, kültürel miras, kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağlantı şu şekilde açıklanabilir: Günümüzde planlı kalkınma süreçleri devam ederken kültürün kalkınma süreçlerine eklenen ve toplumların sosyal yaşamına önemli ölçüde etki eden bir unsur olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal refahın sadece ekonomik kalkınma ve devletin vatandaşları üzerindeki maddi sorumluluğu ile başarılamayacağı sosyal ve kültürel politikaların da üretilmesi gerektiği açıktır. Diğer yandan günümüzün önemli kavramlarından olan ve kendimizden sonraki nesillere iyi bir dünya bırakma ana fikri ile ortaya çıkan “sürdürülebilir kalkınma” etrafında oluşturulan 17 hedefin⁴ birçoğunda “kültürel” süreçlerde bulunmaktadır. Örneğin *sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları* hedefi, toplumların yaşayış biçimlerini içine alması bakımından aynı zamanda kültürel bir süreçtir. Sonuçta hepsi birbiriyle bağlantılı olan bu kavramların devlet politikalarında sıkça yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri de kalkınma planlarıdır.

II. KALKINMA PLANLARINDA KÜLTÜR VE KÜLTÜRÜN KORUNMASI

Kültür mirası ve bu mirasın korunması konusundaki yeni yaklaşımlar, miras kavramının fiziksel bir varlık, bina ya da alan olarak tanımlayan eski algının ötesine geçerek fiziksel, toplumsal, ekonomik ve siyasi mevcudiyeti aracılığıyla çevre ve insanlıkla ilişkisi içinde tanımlanmaktadır (KPY, 2012: 23). ICOMOS Türkiye 2013'de sunduğu Mimari Mirasın Koruma Bildirgesinde: "Kültürel miras, insanlığın, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihsel belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur" tanımlamasını yapmaktadır (Kaderli, 2014: 37)

Hem somut hem de somut olmayan kültürel miras koruma yaklaşımları da uzun bir yoldan geçerek, bireysel çabalardan toplumun ortak düşüncesine ve sonunda ulusal ve uluslararası kriterler ile çerçevelenerek günümüzdeki halini almıştır. Bu yolda farklı bakış açıları tartışılmış farklı uygulamalara gidilmiştir (Kaderli, 2014: 38). Geçmişte kültürün devamlılığı derleme, tasnif,

⁴ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz:
<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

analiz, arşiv üzerinden yürütölmekteyken bugün bu bakış açısı değıştirilerek kültürün kuşaklararası devamlılığı yani korunması demek toplumun sanatının ya da gündelik hayatının bir parçası haline getirerek yaşatmak anlamını taşımaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında 1963 yılından günümüze kadar hazırlanmış olan on kalkınma planının içeriklerinde somut ve somut olmayan kültürün korunması konusu ele alınacaktır. Ancak anakronik bir hata izlenimi vermeden dile getirilmelidir ki, somut olmayan kültürel miras ifadesi, kültürün maddi olmayan (süreç) yönünü vurgulamak adına UNESCO tarafından üretilmiş “intangible cultural heritage” ifadesinin karşılığı olan bir terimdir. Çalışma boyunca bu ifade somut ya da maddi mirasın karşısı olarak kullanılacaktır.

1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

1963- 1967 yıllarını kapsayan birinci BYKP'nin giriş kısmında planın amacı: “Milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiğı önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek” olarak belirtilmiştir. Amacında doğrudan “kültürel kalkınma” konusuna değinene birinci kalkınma planının içeriğinde “kültür” konusunun ayrılmış bir başlık ve doğrudan kültür konularına değinen bir hedef bulunmamaktadır. Ancak İnsan Gücü, İstihdam Eğitimi ve Araştırma başlığının eğitim politikaları ile ilgili İlköğretim konusunda tedbirlerle ilgili olarak açılan başlıkta;

*(II) Köylerin nüfusu, sosyal ve ekonomik yapıları ve **kültürel gelenek ve seviyeleri** gibi unsurlar incelenerek okulun çapı ve öğretmenin yetişmesi ve seviyesi dengeli bir şekilde tâyin edilecek ve bunun ışığında tedbirler alınacaktır (BYKP 1, 1963: 459).*

şeklinde bir hedef belirtilmiştir. Bu hedeften hareketle Kültürel gelenek seviyelerinin eğitimde tedbirler almak için bir fonksiyon üstleneceğı çıkarımında bulunulabilir. Bu ibarenin dışında 1963-1967 yılları arasındaki ilk kalkınma planında yapılan taramada yukarıda da bahsedildiğı gibi kültür konusunda ayrı bir dikkat yoktur.

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

1968-1972 yıllarını kapsayan ikinci BYKP'nin amaçlar kısmında kültürel kalkınma ile ilgili doğrudan bir hedef belirtilmezken bu planın temel amacının;

“Türk milletini hür ve medeni bir ortamda, demokrasi ve karma ekonomi düzeni içinde adalete ve tam çalışma esasına bağlı olarak herkes için İnsanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesine ulaştırmayı gaye edinmiştir. Plan, Türkiye’de bir yandan fert başına geliri hızla ve devamlı olarak artırmayı hedef alırken, öte yandan çeşitli gruplar ve bölgeler arasında dengeli gelişmeyi sağlamak, çok sayıda vatandaşa iş imkânları yaratmak, kalkınmanın nimet ve külfetlerinin fırsat eşitliğinde, sosyal adalet ilkesine göre paylaşılarak iktisadi ve sosyal düzende olumlu bir gelişme elde etmek” olduğu açıklanmıştır. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere “sosyal düzendeki gelişmeler” ikinci BYKP için iktisadi gelişmeler düzeyinde sınırlandırılmıştır.

İkinci BYKP’nin “Ekonomik Gelişimde İnsan Unsuru” üst başlığını taşıyan altıncı bölümünde, “kültür faaliyetleri” alt başlığına yer verilmiştir. Kültür faaliyetleri başlığı incelendiğinde kültürün geliştirilmesiyle ilgili hedeflere rastlanmaktadır:

- a) *Toplumun yaşama düzenini geliştirmek ve yaratıcı gücünü artırmakta kültür faaliyetleri son derece önemlidir. Türk kültürünü geniş kitlelere yönelterek geliştirmek için Türk Kültür eserlerini sayı ve nitelik bakımından daha üstün bir seviyeye ulaştırmak, bu imkânı sağlayacak **sanatçı ve elemanları yetiştirmek**, yeni eserlerin ortaya çıkmasını sağlayacak bir ortam yaratmak ve geliştirmek, **eski Türk sanatları ve Türk folklorunun bütün dallarında bilimsel araştırma, tespit ve tanıtm faaliyetleri yapmak**, kültür eserleri için etkin bir dağıtım sistemi kurmak, kültür değeri taşımayanlar yerine değerli kültür eserlerini getirmek amaç olacaktır.*
- b) *Türk Kültürünün milletlerarası alanda yerini alması ve diğer milletlerin kültür faaliyetleri sonuçlarının Türk toplumuna kazandırılması amacıyla yapılan çalışmalarda **Türk Kültürünün benliği korunacak** kültür alışverişinin en etkili bir biçimde sağlanması için, milletlerarası alandaki kültür alışverişi Devletin desteğiyle yürütülecek.*
- c) *İktisadi ve sosyal gelişmeyle belli yerleşme merkezlerinde çeşitli tipte kültür faaliyetlerine ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçların önceden tahmin edilerek karşılanması, diğer alanlardaki programlar ve yatırımlarla aynı seviyede ve önemde ele alınması zorunludur. **Kültür faaliyetlerinden en az yararlanan köylük çevrelere yöneltilecek kültür faaliyetlerinin etkili olabilmesi ve yapıcı sonuçlar sağlayabilmesi için; bu bölgelerde özellikle Türk kültür eserlerinin Türk kültür değerleriyle bağdaştırılarak sunulması zorunludur. Bu anlayış içinde Türk kültürünün yurt düzeyinde yayılması ve yaşatılması sağlanacaktır.** (BYKP 2, 1968: 186).*

Maddeleri tek tek ele alarak incelendiğinde (a) maddesinde kültürü yaratan ve geliştiren insana dikkat çekildiği görülmektedir. Ayrıca bu planla birlikte “folklor” terimine yer verilmiş ve folklorun bütün dallarında araştırmalar yapılması gerektiği hedeflenmiştir. (b) maddesinde ise doğrudan kültürün korunması meselesine değinilmiştir. Kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesi

ve bunun özellikle devlet desteğiyle yürütülmesi hedeflenmektedir. (c) maddesinde ise bölgesel olarak köy çevrelerinde kültür faaliyetlerinin artırılmasına ve faaliyetlerin “Türk Kültür Değerleri” olarak ifade edilen değerler sistemiyle temellendirilmesine yönelik bir hedef bulunmaktadır. Bu çabanın bir dönem folklorun köyde olduğunun ve dolayısıyla folklor üzerine araştırma yapmak için aranmasına yönelik bir yaklaşımın yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Bu üç maddeden de anlaşılacağı üzere ikinci plan ile birlikte kültürün geliştirilmesi, yayılması, yaşatılması ve korunması için hedefler belirtildiği açıkça görülmektedir. Burada dikkat çekici olan “yaşatmak” vurgusudur. Günümüzde kültürün korunması, uygulanarak ve yaşatılarak korunması anlamında kullanılmaktadır ki bu anlayış da uluslararası sözleşmelerde ortaya çıkmış bir anlayıştır. 1968 yılı itibarıyla devletin kültürel planlamasında bu yaklaşımın var olduğunu görmek önemlidir.

Planın kültür faaliyetleri üst başlığında “uygulanacak politikalar” kısmında da kültürün yayılması ve yaşatılması için neler yapılacağına dair politikalar üretilmiştir. Özellikle (e) maddesinde yer alan “halkın geleneksel kültür mirasının ve folklorunun korunması” hususu oldukça önemlidir. Çünkü bu ibareden “kültürel miras” ve “folklor” birbirinden ayrı iki alan gibi görülmektedir. 1966 yılında bu plan yayınlanmadan iki yıl önce “Milli Folklor Enstitüsü” kurulmuştur. Dolayısıyla folklor alanında devlete ait kurumsal bir yapı olan enstitü bu hedefler göz önünde bulundurularak planlamayı kültürün korunması anlamında olumlu etkilemiştir denilebilir. Çünkü kuruluş gerekçesinde; “Köklü ve çok yaygın bir mazisi olan ve metodlu bir şekilde araştırmalarla tedvin edilmesi gereken Türk Folklorunun, halk şiiri ve edebiyatı, halk sanatı, halk adetleri, halk müziği ve dansları, halk kıyafetleri vb. gibi çeşitli kollarda çalışmalar yapmak, bir folklor arşivi, kütüphanesi ve müzesi kurmak, memleketin muhtelif yerlerinde bu konularda yapılan çalışmaları birleştirmek, teşvik etmek ve bunları rehberlik etmek” bulunmaktadır (Oğuz, 2010: 47). Zaten planda bu konuyu (h) maddesinde “Türk Folklor Enstitüsü” vurgusuyla belirtmektedir. (f) maddesinde belirtilen halkevleri oluşumu, halkevlerinin ikinci dönemidir. Çünkü örgün eğitim dışında halk eğitiminin ve kültürel faaliyetlerin devamlılığı açısından halk evleri, özellikle 1932-1951 yılları arasındaki çalışmalarıyla önemli bir kurumdur.

d) *Kültür faaliyetlerinin memleketimizde yayılması ve yaşatılması için kültür değeri olan yayınların, sergilerin, filmlerin, sahne sanatlarının ve müziğin başarılı*

eserlerinin devamlı olarak belirli merkezlerde ve gezici olarak geniş çevrelerde yayılması sağlanacak, köylük çevrelere yönelecektir. Mevcut **değerlerin korunması** ve yurt üzerindeki faaliyetlerin desteklenmesi gözetilecektir. Bu amaçla gezici kütüphaneler özellikle artırılacaktır.

e) Kültür değerlerinden geniş kitlelerin yararlanmasını sağlamak amaçtır. **Halkın geleneksel kültür mirasının ve folklorun korunması, değerlendirilmesi ve aydına aktarılması önem taşımaktadır.** Çeşitli kuruluşlardaki kültür çalışmalarının yürütülmesi ve geliştirilmesinde bu husus göz önünde bulundurulacaktır. Türk Folklor Enstitüsü bu amaçla desteklenecek, konservatuarların bu yöndeki çalışmalarını teşvik edilecektir.

f) Kültür faaliyetlerinin yürütülmesinde kamu kurumlarının yanında mahalli idarelerin ve gönüllü kuruluşların da yeri vardır. Bu kuruluşların, **kültür faaliyetlerini destekleyecek, kültür mirasının korunmasına yardımcı olacak, çocukları zararlı yayınlardan koruyucu tutumları desteklenecektir.** Bunlardan öğrenci kuruluşları ve halkevlerinin Türk kültürünün memleket içinde ve dışında yayılması ve tanıtılmasında ve **geleneksel halk kültürünün korunması ve devamındaki çalışmalarını teşvik edilecektir.**

h) **Halk müziğinin devamı, korunması ve geliştirilmesi** için konservatuarlarda halk müziği bölümleri kurulacak, Türk folklor enstitüsü ve gönüllü kuruluşların bu alandaki çalışmalarını teşvik edilecektir.

j) Eski eserler zamanın sebep olduğu tahribatın yanında diğer olumsuz tesirlere de açık bulunmaktadır. **Eski eserlerin daha iyi korunmasını** sağlayacak mevzuat çıkarılacak, bu eserlerin bakımı için gayret sarf edilecek ve tarihi değeri olan eserlerin yurt dışına kaçırılmasını önleyici tedbirleri alınacaktır.

l) Radyonun tüm yayınlarının toplumun kültür seviyesini yükseltme amacına yönelmesi, **kültür faaliyetlerinin yayılmasını ve gelişmesini desteklemesi,** özel eğitim programlarının bütün radyolarda çevrenin özellikleri gözönünde tutularak geliştirilmesi sağlanacaktır. Televizyon bir eğitim aracı olarak değerlendirilecektir. Televizyon yayınlarının büyük halk kitlelerine ulaştırılması amaç olacaktır. (BYKP 2, 1968: 189- 191).

Netice olarak ikinci beş yıllık plan özellikle “kültürel mirasın” korunması konusundaki vurgusuyla önemlidir. Burada bahsi geçen kültürel miras, toplumun yaşayış biçimlerini işaret etmektedir. Bu planın somut ve somut olmayan kültürel miras ilişkisine baktığımızda, kültür başlığı altında ele alınan maddelerin daha çok somut olmayan mirasla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Ancak “eski eserler” olarak anılan sit alanlarının ve arkeolojik veri ve bulguların da korunması için çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle UNESCO’nun 1954 La Haye sözleşmesine (Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme) taraf olan ülkemizin bu sözleşme hükümlerince “kültürel mallar” olarak belirtilen somut kültür mirasının korunması ve yurt dışına kaçırılmasının engellenmesine dair ifadeler de planda yer almaktadır. Diğer taraftan (l) maddesi de halk kültürünün geliştirilmesi için kitle iletişim cihazlarının önemine dikkat çeken bir maddedir.

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1979)

1973-1979 yılları arasını kapsayan üçüncü BYKP önceki iki plana göre oldukça detaylıdır. Konu başlıkları özellikle sanayi kollarındaki üretim alanları da dâhil olmak ayrı başlıklar altında işlenmiştir. Konumuz ile ilgili olarak planın 12. bölümü “Eğitim ve Kültür” başlığına ayrılmıştır. Bu bölümde Türk Millî Eğitiminin, genel amacı; “Türk milletinin bütün fertlerini, Atatürk Devrimlerine ve Anayasa’nın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı, kaderde, kıvançta, tasada ortak bölünmez bir bütün halinde millî şuur ve ülküler etrafında toplamak; *millî, ahlakî, insanî ve Kültürel Değerlerini Korumak ve geliştirmek*” olarak belirtilmiştir. (BYKP 3, 1973: 709) Değerlerin korunması ve geliştirmesiyle ilgili planın bu bölümünün hedefi en başta açıkça ortaya konmuştur.

Bu planda diğer ikisinden farklı olarak önceki planların hedefleri kısaca verilmiş daha sonra güncel planın hedef ve politikaları üzerinde durulmuştur:

*Birinci planda kültür faaliyetlerinin ana amacı **Türk kültür varlığını korumak, geliştirmek** ve daha geniş çevreye tanıtmak olmuş ve çeşitli alanlardaki çabaların bu amaca yöneltilmesi gerektiği belirtilmiştir. **İkinci planda kültür daha geniş bir kapsamda ele alınmış**, birinci plandaki amaçların yanı sıra yeni kültür eserlerinin yaratılmasını sağlayacak bir ortamın hazırlanması, Türk kültür değerlerinin yurt içinde ve dış dünyada tanıtılması, **klasik ve çağdaş kültür değerlerinin Türk toplumuna aktarılması amaçlanmıştır**. Birinci ve ikinci plandaki kültür faaliyetleri konusunda amaçlanan gelişmeler ve yenilikleri gerçekleştirmek üzere örgütsel, hukuki ve kuramsal tedbirler öngörülmüş, ancak kültürün toplumun sosyal ve ekonomik yapısından ayrı ele alınması bu konuda öngörülen gelişmelerin gerçekleşmemesinin başlıca nedeni olmuştur. Ancak bazı kültür araçlarının gelişmesi ve yayılmasında sosyal gelişmenin etkisi yanı sıra planlı dönemde getirilen teşvik edici tedbirlerin ve ayrılan kaynakların katkısı olmuştur (BYKP 3, 1973: 781).*

Üçüncü kalkınma planında kültür ve kültürün korunması konusundaki hedefler ve politikalar kitle iletişim ve kültür aktarım araçlarının dönemin şartları içerisinde: “*radio, televizyon, kitap ve gazete*” olarak açıklanması ile başlanmıştır. Diğer taraftan modernleşmenin etkilerinin hangi aşamalarda olduğunun araştırılması için, 1962-1968 yılları arasında “*Türk köylerinde modernleşme eğilimleri araştırması*” (radio, gazete, sinema üzerinden bir anket) hedeflenmiş ve “*Ulusal bilgi, birikim, bibliyografya, biyografa ve dokümantasyon merkezi olarak hizmet veren Millî kütüphanenin günün ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde geliştirilmesi*” ve *yeni bir binaya kavuşturulması*” konusu gündeme alınmıştır.

Kültür alanında planda yer alan aşağıdaki iki maddeye bakıldığında daha önceki yapılan çalışmalarda özellikle kültürel belleğin toplanması konusundaki eksikliklere yönelik bir öz eleştirinin olduğu görülmektedir.

Durum: Müzik dalında konservatuarların ilgili bölümlerinde ve bağımsız çalışan sanatçılarla yürütülen araştırma ve derleme çabaları sınırlı kalmakta, Türk Halk müziğinin yozlaşmasını önleyici tedbirler alınmamaktadır. Bu alanda TRT'nin bazı teşvik çalışmaları dışında köklü araştırma, geliştirme, toplama ve yaratma çabaları yeterince özendirilmemektedir (BYKP 3, 1973: 784)

Hedef: Kitle haberleşme araçlarının geniş halk kitlelerinin yararına yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Göze ve kulağa hitap eden radyo ve televizyon Üçüncü plan döneminde yaygınlaştırılacak ve eğitici programlar yanı sıra kültür ve sanat programlarına önem verilecektir. Nitelikli kültür programları milli kültür değerlerimizi işleyecek, halk hitap edecek ve ulaşacak biçimde düzenlenecek, çağdaş medeniyet değerleri tanıtılacaktır. Türkiye'de yayımlanan özellikle plak ve filmlerin derlenmesine ve telif haklarının korunmasında yeterli olmayan mevzuatın geliştirilmesi için bir çalışma yapılacaktır (BYKP 3, 1973: 786).

Folklorun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda üçüncü planın aşağıda verilen maddesi oldukça değerlidir. İkinci kalkınma planında olduğu gibi üçüncü planda da 1966 yılında kurulan Milli Folklor Enstitüsü'nün etkileri görülmektedir. Bu madde bir durum tespiti olarak okunabilir. Yine bir önceki planda olduğu gibi halkevlerinden yeniden bahsedilmesi, halkevlerinin ikinci dönem çalışmalarının yaygınlaştırılması ve önceki aktif dönemine ulaşmasına yöneliktir denilebilir. Görüleceği üzere bir yandan yapılan çalışmaların yetersizliği vurgulanmaktadır diğer taraftan ilkeler ve tedbirler bölümünde konu ile ilgili çözüm önerileri getirilmektedir.

Durum: Folklor değerlerinin tespiti, korunması ve değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve tanıtılması amacıyla 1966 yılında Milli Folklor Enstitüsü Kurulmuştur. Milli Folklor Enstitüsünce derleme, folklor arşivi kurma, halk oyunlarını filmle tespit ve toplama konusunda olumlu çalışmalar yapılmaktadır. Halk eğitim merkezleri ve Halkevleri ile diğer özel dernekler ve kuruluşlar ve okullar folklorumuzu yaşatmak konusunda olumlu çalışmalarda bulunmakta, ancak bu çalışmalar sınırlı kalmakta ve yurt düzeyinde yaygınlaşmamaktadır (BYKP 3, 1973: 784).

Hedef: Milli kültürümüzün zaman süreci içinde oluşturulan ve mahalli özellikleri yansıtan folklor ürünlerinin milli kültür bütünü içinde devamlılığını sağlamak, değerlendirmek, geliştirmek, tanıtmak, yok olmalarını ve bozulmalarını önlemek amacıyla Milli folklor Enstitüsü ve üniversitelerin ilgili bölümlerince araştırmalar ve derlemeler yapılacak, bu alandaki yayınlar artırılacak ve özendirilecektir. Milli folklor ve musikimizi geliştirmek ve derlemek için Milli Folklor Müzesi ile Türk Sanat Musikisi konservatuarı kurulması öngörülmektedir. Türk elisi sanatını da bozulmadan korumak ve geliştirmek için gerekli tedbirler ve çalışmalar yapılacaktır. Bu konuda şimdiye kadar sürdürülen dağınıklık bir merkezde birleştirilecektir (BYKP 3, 1973: 786).

Sosyal değişimin toplum üzerindeki etkisi karşısında kültürün kaybolmasını önlemek ve gelecek kuşaklara aktarmak için aşağıdaki maddede çeşitli öneriler sunulmuştur:

Türk toplumu hızlı bir sosyal değişme içindedir. Bu hızlı değişimin başlıca yönleri kırsal bir topluluktan şehirleşmiş ve sanayileşmiş bir topluma geçmekte olması ve toplumun kültürünün de sözlü kültürden yazılı kültüre geçmesidir. Hızlı ve sosyal değişme sözlüden yazılıya dönüşen millî kültür değerlerinin özellikle millî folklor değerlerinin yok olması ve dış etkenler altında bozulması sonucunu doğurabilecektir. Bu da kültür değerlerimizin ve varlıklarımızın millî olma özelliğini bozacak, kültürümüzü hızlı kalkınmada itici bir güç olmaktan uzaklaştırabilecektir. Kültürel gelişmemizin bu hızlı sosyal ve ekonomik değişmeye ayak uydurmasını sağlamak, millî kültürümüzün yozlaşmasını ve değerini yitirmesini önlemek için kültür araçlarının ve faaliyetlerinin geliştirilmesi ve özendirilmesi gerekli olmaktadır (BYKP 3, 1973: 785).

Üçüncü planın kültürle ilgili konularında millilik ve milliyetçilik vurgusunun ön planda olduğu görülmektedir. Kültürün, milliyetçiliğin önemli bir enstrümanı olduğu bilinmektedir, bu anlamda üçüncü BYKP’de millî değerler, millî kültür, millî ülküler gibi kavramlarla sıkça karşılaşılmaktadır.

Türkiye’nin kültür politikasının uzun dönemli gelişme yönü Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda, Genç Kuşakların laik ve sosyal hukuk devleti esaslarına hür ve demokratik düzene yürekten inanarak, ülkenin yararlarını, millî değer ve ülküleri, millî ruh ve heyecan duyguları içinde yapıcı ve yaratıcı yeteneklerle yetiştirilmesini,

Milletimizin hızlı ekonomik ve sosyal kalkınmasında itici rol oynayacak bir millî kültür ortamının yaratılmasını, fertlerin bu ortamdan, yararlanmalarını ve gelişmesine, yüce iletilmesine katkıda bulunmalarını sağlayacak bilince ulaşmalarını gerçekleştirecek biçimde olacaktır. Bu ortamın yaratılmasında, Devletin elinde bulunan idari mali ve insan gücü kaynakları bu alanda öncülük, özendirme ve koruma biçimlerinde kullanılacaktır.

Çeşitli kültür ve sanat dallarında derleyici, koruyucu, geleceğe aktarıcı, yaratıcı, tanıtıcı ve diğer yapıcı kurumsal ve kişisel çabaları ve faaliyetleri özendirici bir mekanizma ve teşvik edici sistem geliştirilecek, zengin millî değerlerimizi işleyen Türk Sanat ve Edebiyatının millî ülkülerimize ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunmaları özendirilecektir.

Öngörülen eğitim reformlarının amacı, Türk Gençliğinin Atatürk ilkeleri doğrultusunda millî değerleri ve ülküleri benimsemiş, araştırmacı, yaratıcı, yapıcı ve birleştirici özelliklere sahip, millî ruh ve heyecan içinde ve özellikle kalkınma çabalarımızın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazanacak biçimde eğitilmelerini ve yönlendirilmesini sağlamaktır (BYKP 3, 1973: 785-786).

Planın, “ilkeler ve tedbirler” başlığında verilen bilgiler, somut mirasın derlenmesi, sınıflandırılması, arşivlenmesi, korunması, geliştirilmesi gibi konularda hedefler ortaya koymuştur. Bu başlık altında özellikle dikkati çeken nokta müze konusunda bugünün yaklaşımına yakın bir çerçeve çizmesidir. Müzelerin ziyaret müzeciliğinden çıkarılması gerektiği konusu bugün ülkemizde belli başlı müzelerde⁵ uygulanan önemli bir gelişmedir.

⁵ Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi ve Beypazarı Yaşayan Müze gibi.

*Güzel sanatların çeşitli dallarında özellikle geleneksel **Türk sanatı konusunda araştırma, derleme ve öğretim yapılmasını** sağlayacak bir düzen geliştirilecektir.*

*Tarihi anıtlar, sanat eserleri, harabeler ve diğer **kültürel kalıntıları koruma ve geliştirme yolları** tetkik edilerek bunların yok olması, tahribatı ve yurt dışına kaçırılması önlenecektir.*

Müzeciliğimiz sadece ziyaret müzeciliği biçimden kurtarılarak, araştırma, envanter ve inceleme yapılmasına imkan verecek bilimsel bir yapıya kavuşturulacaktır. Ayrıca Ankara'da bir Milli Müze kurulması için ön çalışmalar yapılacaktır (BYKP 3, 1973: 786).

Örgün eğitimin dışında halkın kültürel faaliyetlerini yönlendirmek ve geçmiş dönemlerin kültür ve bilgi belleği olan yazılı eserlerin saklanarak korunması ve bir merkez haline getirilmesi için de planda bazı öneri ve hedeflere yer verilmiştir:

Kitlelerin kültürel faaliyetlere karşılıksız veya çok düşük bir ücret karşılığında katılmalarını sağlamak amacıyla mevcut halk eğitim merkezleri, halk eğitim odaları ve halkevlere yanı sıra spor tesislerinin ve okulların tatil dönemindeki boş kapasitelerinden yararlanmayı sağlayacak bir düzen geliştirilecektir.

*Geçmiş yüzyıllardan günümüze kadar gelmiş olan değerli **yazma eserlerin zamanın tahribatından korumak**, daha iyi şartlar içinde sağlamak ve ilgililerin yararına sunmak için bir merkezde toplanacaktır. Bu eserlerin envanterleri hazırlanacak ve değerli görülenleri yeni harflerle yayını yoluna gidecektir (BYKP 3, 1973: 786).*

Netice olarak üçüncü beş yıllık kalkınma planı kültür konusunda getirdiği oldukça farklı bakış açılarıyla hem somut kültürün hem somut olmayan kültürün hem de gününün şartlarında dijital kültürün korunması adına neredeyse günümüze yakın bir yaklaşım çizmiştir. Özellikle kültürün korunması konusunda ortaya koyduğu geliştirme ve yaşatma fikri, halk kültürü ürünleri çerçevesinden düşünüldüğünde dönemi içerisinde oldukça yenilikçi bir bakış açısıdır.

4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979- 1983)

1979-1983 yılları arasını kapsayan dördüncü BYKP' nin amacı planda; "Ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesi, bugünkü aşamada önemli darboğazlar ve sorunlarla karşı karşıyadır. Başta enerji, ulaşım ve haberleşme olmak üzere altyapı yetersizlikleri, hızlı kentleşmenin yarattığı kır - kent, bölgeler-İçi ve bölgelerarası dengesizlikler, sağlıklı, dengeli, hakça bir gelişme yöntemi ile giderilebilir. Gelişmenin bütünlüğü, ekonomik - toplumsal - siyasal bunalımları da kökenlerinde gidermenin çaresi olacaktır" şeklinde açıklanmıştır (BYKP 4, 1979: 4). Amaç kısmından anlaşıldığı üzere toplumda belli başlı sorunlar bulunmaktadır ve bunların başında da ülkenin coğrafi katmanları arasındaki dengesizlikler gelmektedir. Bu dengesizliğin çözülmesi

için kültürel anlamda çeşitli tespit ve çözüm önerileri getirilmiştir. Kültürün toplumsal gelişme süreçlerinden bağımsız olamayacağı vurgulanmıştır.

Türkiye, coğrafi konumunun da sonucu olarak tarihsel gelişim içinde yüzyıllar boyu çeşitli kültürlerin birbiri üzerine dönüştüğü zengin bir kültür hazinesine sahiptir

Demokratikleşme sürecinde kültürün geliştirilmesi ve toplum kesimlerine yayılmasının, toplumun gelişmesinde ve çağdaşlaşmasında önemli etkileri vardır. Kültürel gelişme, teknolojik, bilimsel ve toplumsal gelişmelerden soyutlanamaz.

Coğrafi bölgeler ve toplumun çeşitli kesimleri arasında görülen ekonomik ve sosyal dengesizlikler kültürel alana da yansımakta, gelir grupları arasında önemli kültür farklılıklarına ve toplumsal sorunlara yol açmaktadır (BYKP 4, 1973: 150).

Önceki dönem planında hedeflenen kültürün korunması, yayılması gibi amaçlara ulaşılamadığı bu planda da bir öz eleştiri olarak görülmektedir. Ancak bir detay olarak ilk defa bu plan “halk bilim” terimine yer verilmiştir.

III. Plan döneminde, kültürel alanda yaratma, koruma, tanıtma, yayma, eğitim ve araştırma çalışmalarında nicel bazı artışlar dışında, nitelik açısından geçmiş plan dönemlerinden farklı bir uygulama sağlanamadığı gibi ulusal kültürümüzü evrensel boyutlara ulaştıracak yeni yaklaşımların ve atılımların gerçekleştirilemediği gözlenmektedir.

Tarihi anıtlar, sanat yapıtları, ören ve diğer kültürel kalıntıların yıkılmasının, yok edilmesinin ve yurt dışına kaçırılmasının önlenmesi ve koruma geliştirilmesine ilişkin girişimler sınırlı kalmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri bu hizmetleri yürüten kuruluşların eşgüdüm halinde çalışamamalarıdır.

Her türlü ulusal ve evrensel halk ve sanat müziğinin eğitimi, araştırılması ve icrası konusunda örgütlenme ve kurumsal gelişme yetersiz kalmış; bu alanda sorumluluk yüklenecek bir kurum ya da kuruluş oluşturulamamıştır.

Çok sayıda kuruluşa dağılmış olan halk bilimi alanındaki faaliyetler, bu alandaki kaynakların etkin ve eşgüdümlü kullanımını önlemektedir.

III. Plan da ve yıllık programlarda öngörülen folklor envanterini gerçekleştirmek ve derleme faaliyetlerini etkin bir biçimde sürdürmede, Milli Folklor Araştırma Dairesi bugünkü yapısı ile yetersiz kalmaktadır.

Kültür şenlikleri ülkenin kültür yaşamında yeni sayılabilecek bir olgudur. Bu tür kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi, sanatçılarla halkın, çağdaş kültürle yerel kültürlerin bütünleşmesinde, çeşitli yörelerin kültür etkinliklerinin ortaya çıkarılmasında ve kültür olaylarına yaygın katılımın sağlanmasında ve kültürün yayılmasında önemli yararlar sağlayacaktır. Ancak, gerek yerel yönetimlerce, gerek çeşitli kuruluşlarca düzenlenen bu tip şenliklerin çoğunluğunun toplumsal etkinlik yönünden yeterli düzeye ulaştığı söylenemez (BYKP 4, 1973: 152-154).

Ülkenin siyasi istikrarının kültürel çalışmalarına yaptığı etki planda da açıkça belirtilmiştir.

Anayasanın sağladığı, düşünce özgürlüklerinin zaman zaman askıya alınması sonucu düşünce özgürlüklerinin kısıtlanması toplumun yaratıcı gücünün baskı altında tutulması, kitap toplatılması ve yasaklaması kültürel gelişmeyi ve çağdaşlaşmayı sınırlandıran bir ortam yaratmıştır (BYKP 4, 1973: 150).

Dördüncü BYKP' nin, kültür konusundaki heyecanı ilke ve hedefler konusunda üçüncü plana göre oldukça dar bir çerçevede kalmıştır. Bu planda kültür üzerine daha önceki planda yapılması hedefleneb konular gündeme getirilmiş ve başarısızlıklardan söz edilmiştir. Başarısızlıklar da ülkenin siyasal koşullarının stabil olmamasına bağlanmıştır. Dolayısıyla dördüncü BYKP kültür alanında tam anlamıyla bir planlama değil önceki dönemin öz eleştirisi gibidir.

5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985- 1989)

1985-1989 yıllarını kapsayan beşinci BYKP'nin temel amaç ve politikaları: "Hür, medeni ve güvenli bir ortamda Türk Milletinin refahının artırılması, verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden, mevcut birikimi değerlendiren ve geliştiren, tarımsal gelişme potansiyelini ve millî savunma gereklerini gözeten bir yapı içinde sınai üretimin payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğinin azaltılması, gelir dağılımının düşük gelirli gruplar lehine değiştirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesidir" şeklinde açıklanmıştır. Temel amaç ve politikaya göre kültürel bir gelişme ve büyüme konusunda herhangi bir ibare olmamasına karşın plan içerisinde "millî kültür" başlığıyla, sosyal hedefler ve politikalar içerisinde yer almıştır.

Kültür alanında, millî ve manevî varlığımızı yaşatma ve tanıtmaya, kültür hizmetlerinden az yararlanmış bölgelere öncelik verme ve hizmeti bölgelerin potansiyeline uygun olarak ve bu potansiyeli geliştirecek şekilde götürme esas olacaktır.

Kültürümüzün yaşatılması ve değerlerimizin canlı tutulması için kültür eserlerinin bugünkü hayatın bir parçası halinde değerlendirilmesi ile ilgili tedbirler alınacaktır.

Eski eser niteliğindeki yapıların onarım ve koruma amacıyla özel şahıslar tarafından alınıp değerlendirmesini kolaylaştırıcı bir teşvik sistemi geliştirilecektir.

Yeni mimarî, abide ve benzeri eserlerinin hazırlanmasında, plan ve projelerin yaptırılmasında millî kültürümüzün sanat ve estetik üslubunun aksettirilmesine yardımcı olacak teşvik ve yönlendirme şekilleri uygulanacaktır.

Tarihi ve mimarî çevre, eski eser ve kazılar konusunda tespit, tescil, onarım ve koruma faaliyetlerini yürüten kamu ve özel kuruluşlar genel bir millî kültür politikası çerçevesinde tespit edilecek önceliklere göre çalışmalarını sürdüreceklidir.

Müzeler sadece sergileme ve tanıtma faaliyetleri ile sınırlı kalmayarak, halkın ve yetişen genç nesillerin eğitimi için gerekli olan konferans, sergi ve seminer gibi eğitim çalışmalarına ağırlık vereceklerdir.

Milli kültürümüze ait olan, eski Türkçe ve diğer dillerde yazılmış eserlerin bugün konuşulan Türkçeye yeni harflerle kazandırılmasına, bunun için gerekli idari ve mali ihtiyaçların karşılanmasına çalışılacaktır.

Türk radyo ve televizyonunun milli kültürü ve bütünlüğü güçlendiren bir niteliğe ve ülkenin her tarafında ilgiyle seyredilebilir ve dinlenebilir bir seviyeye ulaştırılmasına çalışılacaktır.

Kaybolmaya yüz tutulmuş el sanatlarının ihyası, hem istihdam politikasına olumlu etkisi, hem de büyük bir ihraç potansiyeli taşıması bakımından önemli bir kültürel faaliyet olarak değerlendirilecektir.

Bugüne kadar ihmal edilmiş olan **Türk musikisinin araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtılması** V. Plan döneminde ana ilke olarak benimsenecektir.

Öğretimin çeşitli kademelerinde verilen musiki eğitimi, Türk musikisinin gençlere tanıtılması ve sevdirilmesi amaçları ile yeniden düzenlenecektir. Bölge potansiyelleri göz önüne alınarak **Türk musikisi eğitimi veren kuruluşların yurt seviyesine yaygınlaştırılması** hedef alınacaktır.

Milli kültürün yurt içinde ve dışında araştırılmasına, geliştirilmesine ve tanıtılmasına önem verilecektir.

Kültür hayatımızda önemli yeri olan edebiyat, resim, tiyatro ve sinema sanat dallarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına ağırlık verilecektir (BYKP 5, 1984: 147-148).

Beşinci BYKP'nin kültürün korunması ve geliştirilmesi için hedeflediği alanların başında somut mirasın yapı taşları olan “tarihi ve mimari çevre, arkeolojik alanlar”, somut olmayan mirasın “geleneksel el sanatları ve müzik” konuları gelmektedir. Diğer planlarda olduğu gibi toplumun sahip olduğu kültürel mirasın, müzecilik ve iletişim kanallarıyla korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi ve Türk dili üzerine özellikle metin transkripsiyonu ile ilgili çalışmalar yapılması planlanmaktadır. Yeni yaratılacak eserlerin kaynaklarının milli kültürel kimliğimizden faydalanılması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu hedefler arasında; *Kültürümüzün yaşatılması ve değerlerimizin canlı tutulması için kültür eserlerinin bugünkü hayatın bir parçası halinde değerlendirilmesi*, maddesinde yaşanan hayatın bir parçası haline getirilmesi ile ilgili bir dikkat görülüyor. Bu kültürün korunması için günlük hayatın bir parçası haline getirilmesi ile ilgili koruma yaklaşımına oldukça yakın bir bakış açısidir. Küçük nüanslar haricinde şu ana kadar ele alınan beş kalkınma planında aslında ortak bazı değerler üzerinde plan ve hedefler konulduğu görülmektedir. Bunlardan en belirgin olanı da millilik vurgusudur.

6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990- 1994)

1990-1994 yılları arasını kapsayan altıncı BYKP'nin temel amaçları, Türk milletinin refah seviyesini açık toplum ve rekabete açık ekonomi ilke ve esasları doğrultusunda, hür ve güvenli bir ortamda yükseltmek olarak açıklanmıştır. Hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak planın başlıca amaçları arasındadır” şeklinde açıklanmıştır.

Planın Kültür ile ilgili amacı ise; kültür, sanat ve millî değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine verilen önem sürdürülebilmesidir. Kültür ile ilgili hedefler, planın dördüncü bölümü olan “sosyal hedef, ilke ve politikalar” başlığı altında ele alınmıştır.

Altıncı BYKP'nin kültür ile ilgili görüşlerinin tamamı 35 maddeden oluşan geleceğe dönük hedef ve planlardan oluşmaktadır. Millî Kültür vurgusu daha önceki BYKP'lerde olduğu gibi bu planlamada da ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bu planlamada kültürün korunması, yaşatılması, yayılması, geliştirilmesi konularında çeşitli hedef ve planlar konulmuştur. Özellikle kültürün yaşatılması ve yaygınlaştırılması konusunda kitle iletişim araçlarından faydalanma vurgusu açıktır. Diğer taraftan yapılacak saha çalışmaları ve kütüphane içi çalışmalarda teknolojinin tüm özelliklerinden faydalanarak yapılması gerektiği de belirtilmiştir.

Millî kültür; kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılma çalışmalarının özünü oluşturacaktır.

Millî kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinden birisi olacaktır.

Millî kültürü gelecek nesillere zenginleştirilmiş olarak intikal ettirmek için, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilecek ve kültür hizmetlerini yürütecek kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği sağlanacaktır.

Millî kültürün yaşatılması ve yaygınlaştırılması için, kitle haberleşme araçlarından azami şekilde istifade edilecek ve TV programlarında kaliteli yerli yapım oranının yükseltilebilmesi için gerekli teknik altyapı oluşturulacaktır.

Millî kültür mirasının önemli kaynaklarından olan yazma ve nadir eserlerin korunması amacıyla, İstanbul'da Yazma Nadir Eserler Patoloji ve Restorasyon Araştırma Merkezi kurulacak, gerekli görülen yerlerde ise yazma eserler restorasyon merkezleri açılacaktır.

Yazma ve nadir eserler teknolojik (mikro-form) imkânlardan istifade edilerek muhafaza altına alınacak ve yeni nesillerin hizmetine sunulabilmesi için gerekli görülenler yeni harflerle yayınlanacaktır.

Türkçe'nin zorlamalara gidilmeden zenginliğinin artırılmasına, yapısının korunmasına ve kendi tabii seyri içinde gelişmesinin desteklenmesine devam edilecektir.

Arşiv belgelerinin korunması, tasnif edilmesi ve araştırmacıların hizmetine sunulması çalışmalarını hızlandırılacaktır.

Türk film sanayiinin geliştirilmesi konusunda ilgili kuruluşların iştirakiyle yapılacak bilimsel araştırmaların bulguları ışığında, Devletin de desteğiyle bir program hazırlanacaktır.

Tiyatro çalışmalarında, yerli eserlere ağırlık verilecektir. Yerleşik tiyatroların yurdun muhtelif yerlerine yaygınlaşması sağlanırken, gezici tiyatrolarla geniş vatandaş kitlelerine hizmet ulaştırılacaktır.

Opera, bale ve orkestra çatışmalarında çağdaş bir yaklaşımla **milli kültür birikimimizden** de yararlanılacaktır.

Telif haklarının teminat altına alınmasını sağlayacak gerekli düzenlemeler yapılacaktır

Milli müziğin araştırılması, eğitimi, topluma aktarılması ve geliştirilmesi desteklenecektir.

Yurt dışındaki vatandaşların **milli kültür değerlerinden kopmalarını önleyici, benliklerini koruyucu** ve buldukları ülke ile Türkiye arasındaki dostluk bağlarını sağlamlaştırıcı ortamı oluşturmak üzere gerekli çalışmalar yapılacaktır.

İkili "kültürel değişim programları" çerçevesinde kültürümüzün yurt dışında daha iyi tanıtılması esas alınacaktır.

Türk-İslam eserleri öncelikli olmak üzere, kültür varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ve restorasyonuna ağırlık verilecektir.

Eski eser kaçakçılığının önlenmesi için, ilgili kuruluşlar işbirliği içinde çalışmalarını sürdürecektir. Çeşitli yollarla yurt dışına kaçırılan eski eserlerin Türkiye'ye geri getirilmesi yönündeki çalışmalara devam edilecektir.

Belediyeler altyapı çalışmalarını sürdürürlerken, **tarihi mimari dokunun bozulmamasına özen göstereceklerdir** (BYKP 6, 1989: 322-323).

Maddelerde de görüleceği üzere altıncı BYKP'nin kültürün korunması yaşatılması konusunda ortaya koymuş olduğu hedefler hem somut mirasın korunması hem de somut olmayan mirasın korunmasına dairdir. Yeni ortaya konulacak eserlerde yine millilik vurgusu bulunmaktadır. Ayrıca bu BYKP'de telif hakları konusunda da bir dikkatin olduğu görülmektedir.

7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996- 2000)

1996- 2000 yılları arasındaki BYKP'nin diğerlerinden farkı dönemsel olarak yeni bir yüzyıla toplumu hazırlama misyonu bulunmasıdır. Kültürel hayatın geliştirilmesi ve yeni yüzyılın gereklerine uygun plan ve hedefler konulması gerektiğine notlar BYKP'nin girişinde şu şekilde açıklanmaktadır: "Türkiye 21'inci yüzyıla çağdaş, üreten, gelirini adaletle paylaşan, insan haklarını ve demokratik özgürlükleri tam olarak kullanan, barış içinde bir ülke olarak girmelidir. Türkiye olanakları ve toplumsal dokusu ile bu atılımı gerçekleştirecek güce sahiptir. Türkiye'yi 21'inci yüzyıla taşıyacak VII'inci

Plan, küreselleşmenin avantajlarından en üst düzeyde yararlanarak çağı yakalamayı ve ülkemizin gelişmiş dünya ülkeleri arasında seçkin yerini almasını hedeflemektedir. Bu amaçla, özgür ve demokratik bir ortamın sağlanmasına, bireyin ön plana çıkarılmasına, sürdürülebilir hızlı bir büyümenin gerçekleştirilmesine, toplumun yaşam seviyesinin yükseltilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesine, üretken istihdamın artırılmasına, sanayileşmenin hızlandırılmasına, teknolojiye atılım yapılmasına, dünya refahından daha yüksek pay alabilmek için eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve toplumun tüm bireylerine yeteneklerine uygun eğitimin verilmesine, *kültürel gelişmenin sağlanmasına*, toplumun tümünün sosyal güvenlik ve temel sağlık hizmetlerine kavuşturulmasına ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına, çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine çalışılacaktır” (BYKP 7, 1995: 19). Burada da belirtildiği gibi bu dönemde “kültürel gelişmenin sağlanması” konusu da kalkınmanın bir parçasıdır.

Bu dönem BYKP'nin diğer dönemlerden farklı olarak küreselleşme kavramının daha belirgin olarak ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu dönem küreselleşmenin, teknoloji ve iletişim bağlantılı olarak hızlı yayılmaya ve birçok alanda etkisini yoğun bir biçimde göstermeye başladığı dönemdir. Yedinci BYKP'nin giriş kısmında küreselleşme vurgusu görülmektedir: Demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve liberalizm gibi kavramların ortak değerler olarak önem kazandığı; mal ve finans piyasalarının, bilgi ve teknolojinin ülke sınırlarını aştığı günümüzde ekonomik ve bir anlamda da siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru gidilmektedir (BYKP 7, 1995: 1). Küreselleşmenin kültür üzerinde etkisi de oldukça yoğundur. Özellikle teknoloji üreten ülkelerin kültürel kodları küresel sisteme daha hızlı ve yoğun olarak eklenmektedir. Dolayısıyla teknoloji tüketen ülkeler de üretici ülkelerin kültürel kodlarını da tüketmektedir. Bu da yerel ve ulusal kültürler üzerine uygulanan bu baskı ile yerel kültürlerin zamanla kaybolmasına neden olmaktadır.

Kültür konusuyla ilgili olarak var olan zenginlik ve bu zenginliğin korunmasına yönelik dikkat yedinci BYKP'nin eğitim başlığındaki: “Sanayileşme, şehirleşme ve dışa açılmanın etkisiyle yaşanmakta olan sosyal değişim süreci hız kazanmıştır. Bu değişim sürecinde, tüm unsurlarıyla *kültür zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesi*, bunu sağlayacak ortamın yaratılması ve gerekli çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır” (BYKP 7, 1995: 26) bu ifadelerle görülmektedir.

Kültür ve kültürel mirasın korunması konusunda daha önceki BYKP'lerden oldukça kısa bir bölüme yer verilen bu planda doğrudan “kültür varlıklarının” korunması konusuna değinilmiştir. Bunun haricinde diğer BYKP'lerde olduğu gibi “Millî Kültür” vurgusu bulunmaktadır. Bunun haricinde kültürün ya da kültürel mirasın nasıl korunacağına dair bir hedef bulunmaktadır.

*Kültür politikası, demokratikleşmeyi gerçekleştirmiş ve insanı daha özgür kılan bir toplum oluşturmayı hedef alacaktır. **Kalkınmanın, çağdaşlaşmanın ve dışa açılmanın esasını oluşturan millî kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilkedir.***

*Temel yaklaşım, **kültürel zenginliği kalkınma hamlesinin asli unsuru saymanın yanında, uluslararası iletişim ve etkileşimin ivmesini de ülkemizin kültürel kalkınmasına katabilmek** olacaktır.*

*Çağdaş yaklaşım doğrultusunda **Millî Kültür faaliyetlerinin demokratik bir anlayış ve ulusal bütünlük ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi** hedef alınacaktır.*

Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına önem verilecektir.

***Yurt dışındaki tarihi ve kültürel varlıklarımızın tespiti, korunması ve tanıtılması için gerekli tedbirler** alınacak. Kültür Bakanlığı yurtdışı teşkilatında yer alan Kültür Müşavirlikleri ve Ataşeliklerinin etkin şekilde çalışabilmelerine olanak sağlayacak Kültür Merkezleri açılarak Dışişleri Bakanlığı ile ortak değerlendirilecektir.(BYKP 7, 1995: 30-31).*

8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001- 2005)

2001-2005 yılları arasındaki sekizinci BYKP, “toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olarak” planlanmıştır. (BKYP 8, 2000: 25). Bu dönem eğitim sistemiyle ilgili amaçlar; “Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, *millî kültürü özümsemiş*, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yaratıcı zekâya sahip bilgi çağı insanını yetiştirme” hedefi konulduğu görülmektedir (BKYP 8, 2000: 25).

Sekizince BYKP' nin kültür üzerine ürettiği hedef ve planlara bakıldığında diğer planlardan çok da farklı olmamakla birlikte yine millilik vurgusu, kültürün korunması ve yaşatılması vurgusu ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki alıntılarda da görüleceği üzere bu planda kültür konusu mevcut durum ve amaçlar, ilkeler olarak iki ana çerçevede ele alınmıştır.

Kültürel alt yapının güçlendirilmesi ve yurtiçi ve yurtdışındaki kültür hazinelerimiz ifadelerinden anlaşılacağı üzere mevcut durum üzerine tespitler genel itibariyle somut kültürel miras üzerin yoğunlaşmıştır.

Kültürel alt yapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt dışındaki tarihi ve kültürel varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım ve onarımı yönündeki faaliyetlere önem verilmiştir.

Ülkemizde yıllardır devam eden terör ve yüksek enflasyon, **kültür yapımız üzerinde telafisi güç tahribatlara yol açmış, yardımlaşma duygularını, ahlaki değerleri, inançları ve bütünüyle değerler manzumesini derinden sarsmıştır.**

Yurtiçi ve yurtdışında bulunan **kültür hazinelerimizin gereğince değerlendirilmesine** yönelik çalışmalar sürdürülmüş, bu eserlerin tespiti, bakımı, onarımı ve restorasyonu konusunda ilgili kuruluşların katılımı ile 1999 yılında kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır (BKYP 8, 2000: 97)

Mevcut durum üzerine verilen bilgiler genel itibariyle somut miras üzerine yoğunlaşsa da amaçlar, ilkeler bölümünde kültürel miras üzerine biraz daha kapsayıcı bir bakış açısı geliştirilmiştir denilebilir. Bu kısımda üretilecek politikalarda “gelecek nesillere aktarma” kaygısı diğer planlarda olduğu gibi görülmektedir. Ayrıca el sanatları geleneği, geleneksel Türk sanatları ve folklor ürünleri farklı kapsamlarda görülmekte ve bu kapsamların da korunması, geliştirilmesi üzerine hedefler belirtilmektedir.

Türk kültür değerlerinin ve mirasının korunması, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere geliştirilerek aktarılması esastır. Bu çerçevede Devlet Osmanlı arşivlerinin, tasnif, düzenleme ve günümüz literatürüne kazandırılması için, plan döneminde gerekli çalışmalar hızlandırılacaktır.

Milli değerlerin pekişmesi ve güçlü bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için her kademedeki verilen eğitimin muhtevasında tarih, sanat ve kültür birikimini ve bilincini geliştirici düzenlemeler yapılacaktır.

Türk dili ve kültürünün bütün unsurlarının tespiti ve tasnifi amacıyla, Türkçe konuşulan ülke ve topluluklara yönelik araştırmalara önem verilecek, iktisadi ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda, öncelikle Türkçe'nin bütün lehçeleriyle anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için çalışmalar yapılacaktır.

Türk kültürünün çevre kültürler için cazibe merkezi haline gelmesi sağlanacak, bu çerçevede Türk Cumhuriyetleri ve toplulukları ile kültürel işbirliği çalışmalarına hız verilecektir.

Kültür alanında vakıfların ve kar amacı gütmeyen kurum ve derneklerin desteği artırılacak ve özel sektörün katılımı sağlanacaktır.

Yok olmakta olan yerel sanat ve zanaatların korunması, sosyal ve ekonomik ayda sağlanması, bunların yozlaştırılmadan yeniden üretimine ve pazarlanmasına yönelik modellerin araştırılması ve bu konuda yerel inisiyatiflerin yönlendirilmesi için projeler geliştirilecektir.

Kültür varlıklarımızın korunması için halkın ve kamu görevlilerinin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmaları yaygınlaştırılacak ve eski eser kaçakçılığı önlenecektir.

Doğal ve kültürel varlıkların bir bütün olarak korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla korunması gerekli varlıklara ait çeşitli kişi ve kurumların elinde bulunan bilgi, belge ve görüntülü dokümanın bir araya getirilip **muhafaza edilmesi** ve kullanıcıların erişimine sunulması sağlanacaktır.

Geleneksel Türk sanatlarının ve folklorunun korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması sağlanacak, bütün sanat faaliyetleri desteklenecektir.

Neticede sekizinci BYKP'nin de daha önceki planlardan çok farklı olmadan kapsayıcı bir kültür bakış açısının olduğunu söyleyebiliriz. Devlet eliyle bu dönem kalkınma stratejisinde kültürün korunması ve yaşatılması diğer bir anlamda gelecek kuşaklara aktarılması düşüncesi bulunmaktadır. Ancak "korunsun, yaşatılsın, geliştirsün" denilen kültürel mirasın nasıl "korunacağı, yaşatılacağı, geliştirileceği" konusu üzerine bir görüş belirtilmemiştir. Genel itibariyle bu konudaki çalışmalarda çağın teknolojisinin kullanılmasına yönelik tavsiye niteliğinde bir görüş vardır.

9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007- 2013)

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, Plan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır. Bu kapsamda Dokuzuncu Kalkınma Planı, *"İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye"* vizyonu çerçevesinde hazırlanmıştır (BKYP 9, 2006: 1)

Bu vizyonla hazırlanan dokuzuncu BYKP' nin temel ilkeleri arasında kültürün korunması üzerine şu yaklaşımlar getirilmiştir: 1) Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara bütüncül bir yaklaşım esastır. 2) İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı esastır. 3) Toplumsal yapımızın ve bütünlüğümüzün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi esastır. 4) Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır.

Dokuzuncu BYKP' nin diğer planlamalardan farklı olarak "kültürün korunması, geliştirilmesi ve diyalogun geliştirilmesi" başlığında bir bölüm

ayrılmıştır. Bu bölümde, kültürün korunması ve toplumsal diyalogun güçlendirilmesi üzerine hedefler ortaya konmuştur:

Plan döneminde, kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleri ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu yönündeki faaliyetlere devam edilmiştir.

Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve bu alanda kamu özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi yönündeki yasal ve idari düzenleme çalışmaları başlatılmıştır.

Kültürümüzün taşıyıcısı olan dilimiz yabancı dillerden olumsuz etkilenebilmesi nedeniyle temel ve ayırt edici özelliklerini kaybetme tehlikesi altındadır. Özellikle, bilim, eğitim, öğretim kurumları ve medyada Türkçe bilincinin oluşturulması gereği önemini korumaktadır. **Yoğun göç ve kentleşmede yaşanan sorunlar neticesinde kültürel hayata katılımı sorunlar** artmıştır.

Giderek hızlanan değişim süreci aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, aile içi iletişimde geleneksel yöntemlerin dışına çıkılamaması ve eğitim sisteminin aşılama sorunu gençlerin aileden kopma, toplumsal sorunlara duyarsızlaşma, ümitsizlik ve özgüvensizlik gibi sorunlarını ve bunun sonucunda şiddete eğilimini artırmıştır.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu uyum sorunları terör ve asayiş başta olmak üzere toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar hazırlamaktadır. Bu kapsamda, ulusal ve yerel düzeyde, topluma entegrasyon ve aidiyet duygusunu geliştirici önlemlerin alınması ve bu alanlarda yerel yönetimlerin kapasitelerinin ve STK'larla diyalogun artırılması ihtiyacı bulunmaktadır (BKYP 9, 2006: 45)

Dokuzuncu BYKP'de de ülkenin kalkınma trendinde "kültürün" önemine ve yerine dair durum tespitleri ve hedefler ortaya konmuştur. Ancak bu planda kültürün korunmasından çok kültürel hayatın devamlılığının sağlanmasına yönelik tedbirlerden söz edilmiştir. Ayrıca kültürün hangi sebeplerle olumsuz etkilendiğine dair tespitler de yer almaktadır. Bu planı diğerlerinden farklı kılan STK vurgusudur. Devlet planlamasının yanında toplumun sosyal ve kültürel hayatının yönlendirilmesinde sivil toplumda paydaş olması gerektiği belirtilmektedir.

10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

2014- 2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda, toplumumuzu yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda önemli bir kilometre taşı olacaktır. Plan, küresel ekonomide geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin oluştuğu, gelişmiş ve gelişmekte olan

ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir ortamda hazırlanmıştır (BYKP 10: 2013: 1)

Kalkınmanın amacı; “insanların refahını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmek ve bunu kalıcı kılmaktır” olarak açıklanmıştır. Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planı kalkınmanın sürdürülebilirliğini merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Sürdürülebilirlik ilkesi daha önceki planlarda zaman zaman görülse de doğrudan bu ilke etrafında oluşturulan onuncu kalkınma planında da kültürün korunması konusunda ayrı bir dikkat söz konusudur. Daha önceki planlarda olduğu konu ele alınırken öncelikle mevcut durum analiz edilmiş, daha sonra hedef ve planlar sıralanmıştır. Nitelikli insan gücü, güçlü toplum üst başlığında kültür ve sanat alt başlığına alınana kültürel politikalar şu şekildedir:

a. Durum Analizi

Kültür mirasımızın korunması kapsamında yurtiçi ve yurtdışı envanter çalışmalarına devam edilmiş, başta vakıf eserleri olmak üzere tarihi eserlerin önemli bir kısmı restore edilmiş, yazma ve nadir eserlerin dijital ortama aktarılması faaliyetleri yürütülmüştür.

Kültürümüzün uluslararası düzeyde tanıtımı amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda dünya kültür mirası listelerinde ülkemize ait varlıkların sayısı artmış, yurtdışında sergi, fuar, festival ve sanat etkinlikleri gerçekleştirilmiştir.

Kültür ve sanat etkinliklerinin yaygınlaştırılması amacıyla kültür merkezleri inşa edilmiş, yeni tiyatro sahneleri ve müzeler açılmış, yeni sergileme ve tasarım yöntemleri geliştirilerek müzelerin ve ören yerlerinin cazibesi artırılmıştır.

Tarihi mirasın korunması çalışmalarında özgün proje ve malzeme kullanılması ile planlı ve bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kültür politikalarının toplumun bütünlüğünü ve dayanışmasını pekiştirecek, ortak kimlik tasavvurunu güçlendirecek şekilde tesis edilmesi, güçlü bir toplum olma yolunda önemli bir unsurdur (BKYP 10, 2013: 44-45)

b. Amaç ve Hedefler

Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile milli kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır (BKYP 10, 2013: 45)

c. Politikalar

Kültür değerlerimiz ve geleneksel sanatlarımızın yaşatılmasına yönelik destekler etkinleştirilerek uygulamaya devam edilecektir.

Tarihimizin önemli şahsiyetleri, olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız belgesel, dizi ve çizgi filmlere dönüştürülecektir.

Türk film endüstrisinde kültürümüzün temel unsurları ve değerlerinin işlenmesine yönelik teşvik mekanizması oluşturulacaktır.

Şehir mimarisinin ve peyzajın insan üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, yapılacak kentsel tasarımların, imar planlarının, toplu konutlar ve kamu binalarının peyzaja, şehrin dokusuna, estetiğine ve kimliğine katkı sağlamasına özen gösterilecek ve kentsel dönüşüm uygulamalarının **kültürel kimliğe ve yapıya uygunluğu gözetilecektir.**

Yurtiçi ve yurtdışındaki kültür mirasımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacaktır.

Tarihi kent bölgelerinin bir bütün olarak korunması, kültür ve sanat hayatının merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

Kültürümüzün özgün yapısını ve zenginliğini kaybetmeden gelişime açık olması ve evrensel kültür birikimine katkıda bulunması, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi sağlanacaktır.

Ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimiz geliştirilecek, **kültür endüstrisinin millî gelir, ihracat ve ülke tanıtımına katkısı artırılabilecektir.**

Toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın artırılması amacıyla hoşgörü ortamını, toplumsal diyalogu ve ortak kültürümüzü güçlendirici politika ve uygulamalara öncelik verilecektir (BKYP 10, 2013: 45)

Bu dönem planında kültürel anlamda mevcut durumun iyileştirildiği görülmektedir. Kültürel çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek kuşaklara aktarılması düşüncesi yinelenmiştir. Politikalar kısmında ise kültür endüstrisi vurgusu yapılmıştır. Dünya film sektörünü elinde tutan ülkelerin kültürel kodlarının daha açık ifade ile kendi “kahramanlarının” etrafımızı sardığı, çocuk ve gençlerimizin kahraman tasarımlarında bu filmlerden (Batman, Süperman vb.) etkilendiği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla politikalar kısmında yapılan vurgu oldukça önemlidir. Çünkü zengin kültürel belleğimizin, kahramanlarımızın, sinemada boy göstermesi gereklidir. Çünkü artık elektronik kültür çağında yaşamaktayız ve bu J. Ong’un ifade ettiği gibi “ikinci bir sözlü kültür ortamı”dır. Kitle iletişim araçlarıyla dolaşımda olan kültürel kodların benimsenmesi, yerel kültürel kodların güdükleşmesine hatta zaman içinde yok olmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle devlet politikası olarak onuncu kalkınma planı çağın gereklerini saptamış ve uygulanması için hedef koymuştur denilebilir. Bunun dışında bu planda vurgulanan diğer bir konu da şehir mimarisi ve peyzajı üzerinedir. Günümüzde kentlerin dikey yapılaşması, sosyal ilişkilerin ve kültürel faaliyetlerin azalmasına neden olmakta bu nedenle de bireyselleşme başta

olmak üzere birçok toplumsal sorun ortaya çıkarmaktadır. Kentlerimizin oluşum süreçlerinde planlar kısmında ifade edildiği gibi kültürel kimliğe uygun yapıların yapılması sosyal uyum ve kültürel hayatın zenginleşmesi adına oldukça verimli olacaktır.

III. SONUÇ

Bu çalışmada, 1963-2013 yılları arasında Devlet Planlama teşkilatı tarafından hazırlanan, 2014 yılı itibarıyla Kalkınma Bakanlığı tarafından devam ettirilen “Beş Yıllık Kalkınma Planları”, kalkınmanın kültürel yönü açısından ele alındı. Kalkınma planlarında sosyal refah ve toplumsal uyumun güçlenmesi ve kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında nasıl bir bakış açısı çizdiği görülmeye çalışıldı.

İncelenen tüm planlarda; “Kültür alanında, milli ve manevi varlığımızı yaşatma ve tanıtma”, “Kültürümüzün yaşatılması ve değerlerimizin canlı tutulması”, “Eski eser niteliğindeki yapıların onarım ve koruma”, “Yeni mimari, abide ve benzeri eserlerinin hazırlanmasında, plan ve projelerin yapılmasında milli kültürümüzün sanat ve estetik üslubunun aksettirilmesi”, “Kaybolmaya yüz tutulmuş el sanatlarının ihyası”, “Türk musikisinin araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtılması”, “Milli kültür mirasının önemli kaynaklarından olan yazma ve nadir eserlerin korunması”, “Arşiv belgelerinin korunması, tasnif edilmesi”, “Tiyatro çalışmalarında, yerli eserlere ağırlık verilmesi”, “Milli müziğin araştırılması, eğitimi, topluma aktarılması ve geliştirilmesi”, “tarihi mimari dokunun bozulmamasına özen gösterme”, “kültürel zenginliği kalkınma hamlesinin asli unsuru saymanın yanında, uluslararası iletişim ve etkileşimin ivmesini de ülkemizin kültürel kalkınmasına katabilme” gibi birçok hedefle karşılaşıldı.

Örneklere de görüleceği üzere toplumsal hayatın hemen her alanında yer alan kültürel unsurları yayma, yaşatma, tanıtma, aktarma, koruma, geliştirme gibi hedefler ortaya konmuş ve milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması kalkınmanın, çağdaşlaşmanın anahtarı olarak görülmüştür. Diğer taraftan yine hemen her planda “milli kültür” vurgusu görülmüş, yeni yaratılacak eserlerin milli kültürümüzün kodlarından faydalanarak oluşturulması gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

Kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda derleme faaliyetlerine vurgu yapılmış, kültür hazinelerimizin derlenmesi, arşivlenmesi ve böylelikle korunması gerektiğine dair hedefler ortaya konmuştur. Bütün bu

hedefler arasında hemen her planda müzik kültürünün derlenmesi, arşivlenmesi, aktarılması, geliştirilmesi üzerinde özellikle durulduğu görülmüştür. Ayrıca kaybolmaya yüz tutmuş sanatların yeniden canlandırılması, yeniden bu sanatlarda eleman yetiştirilmesi, mimari dokunun bozulmamasına özen gösterilmesi gibi konuları da sıkça görülmüştür. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için kitle iletişim araçlarından ve diğer teknolojik imkân ve fırsatlarından yararlanması gerektiği dile getirilmiştir.

Bu çalışmaların yapılmasında özellikle gençlere yönelik, *Türk Gençliğinin Atatürk ilkeleri doğrultusunda millî değerleri ve ülküleri benimsemiş, araştırmacı, yaratıcı, yapıcı ve birleştirici özelliklere sahip, millî ruh ve heyecan içinde ve özellikle kalkınma çabalarımızın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazanacak biçimde eğitilmelerini ve yönlendirilmesi* gibi önemli hedefler belirtilmiştir.

1963 yılından bu yana dünyada ve ülkemizde kültür koruma yaklaşımları açısından birçok gelişme oldu. Bu gelişmelerin çoğu Birleşmiş Milletlerin eğitim, bilim ve kültür örgütü olan UNESCO çatısı altında oluşturulan sözleşme metinleriyle uluslararası hale getirildi. Devletler, kendi coğrafi sınırları içerisinde yer alan kültürel mirasın “bir insanlık mirası” olarak gelecek kuşaklara aktarılması üzerine olan bu sözleşmelere taraf oldular.

Ancak zamanla tarihi mimari ve arkeolojik mirasla birlikte; toplumların yaşama biçimlerini anlatan somut olmayan kültürel mirasın da kentleşme, sanayileşme ve küreselleşme gibi birçok nedene bağlı olarak yok olma sürecine girdiği görüldü. Bu konuda da uluslararası toplum yine ortak bir metin oluşturarak insanlığın bugüne kadar üretmiş olduğu somut olmayan kültürel mirasının da korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği konusunda uzlaşmaya vardı. Bu uzlaşma, kültürel çeşitliliğin gelecek nesiller için korunması, geliştirilmesi ve yaşatılması anlamına gelmektedir. Kısaca önceleri somut kültürel miras daha sonra da somut olmayan kültürel miras uluslararası bir uzlaşma ile korunması gereken bir değer halini aldı.

Türkiye, bu sözleşmelerin de etkisiyle planlı kalkınma süreçlerinde, bazılarında daha yoğun bazılarında daha az olmak üzere hem somut hem de somut olmayan kültürel mirası göz önünde bulundurarak “kültürün korunması, yayılması, yaşatılması, tanıtılması” gibi hedeflerle “kültürel kalkınma”ya da yer vermiş ve kültürel mirasın tüm alanlarında kapsayıcı bir bakış açısı getirmiştir.

Özellikle kültürün korunması konusunda kalkınma planlarının çoğunda görülen “yaşatma” ifadesi, bugün için kültürlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında en önemli argümanlardan biridir. Yaşanılan hayatın bir parçası haline getirilemeyen, güncellenemeyen kültürel kodlar başta küreselleşme olmak üzere birçok sebebe bağlı olarak kaybolmaktadır. Bu nedenle planlarda görülen yaklaşımlar oldukça yerinde hedeflerdir. Ancak planların bu konuda yetersiz kaldığı nokta “yaşatma” için hangi kaynakların hareket geçirileceği ve ne yapılacağı hususunun açıklanmamış olmasıdır.

KAYNAKLAR

- BYKP 1, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1963), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 2, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1968), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>*) (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 3, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1973), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*e Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 4, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1979), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 5, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1985), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 6, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1990), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 7, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (1996), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf>*), (erişim tarihi: 14 Ekim 2017)
- BYKP 8, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2001), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 9, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2007), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)
- BYKP 10, T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2014), “T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı”, (*Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>*), (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2017)

- CONNERTON, Paul (2014). *Modernite Nasıl Unutturur?*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ÇEÇEN, Anıl (2010). *Kültür ve Politika*, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- ERBAY, Fethiye ve ERBAY, Mutlu (2009). "Atatürk Dönemi Sanat Politikası", *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1974). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İSMEP (2014). *İSMEP Rehber Kitaplar, "Kültürel Mirasın Korunması"*, İstanbul Proje ve Koordinasyon Birimi Yayınları, İstanbul. (https://www.ipkb.gov.tr/assets/data/files/ISMEP6_KültürelMirasınKorunması.pdf)
- KONGAR, Emre (1998). "Kalkınma ve Gelişme Stratejilerinde Kültür Politikalarının Yeri: Türkiye Örneği", Kültür Girişimi Kültür Politikaları Sempozyumu, Eylül, İstanbul. (URL: https://www.kongar.org/makaleler/mak_ka.php)
- KONGAR, Emre (2013). *Kültür Üzerine*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KPR (2011). "Günümüz Türkiye'sinde Kültür politikaları: Giriş ve Genel Bakış", *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KPY (2012). *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) yıllık 2011*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- OĞUZ, Öcal (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- OĞUZ, Öcal (2010). "Araştırmaların Tarihi", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- ÖZDEMİR, Volkan (2014). *Türkiye'de Planlı Kalkınma Deneyimleri*, Marmara Üniversitesi (https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf)
- ÖZÜNEL, Evrim Ölçer (2013). "Yeni Miras"lar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri", *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 25, Sayı 100.
- REYHAN SATIR, Aysen (2014). "Sürdürülebilir Üretim- Tüketim Politikaları Çerçevesinde "Yeşil Ekonomi" Üzerine Bir Değerlendirme", *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi (MSY)*, Cilt 9, Sayı 22, Temmuz, s. 327- 347.
- RİTZER, George (2011). *Küresel Dünya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SOYAK, Alkan (2003). *Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç Var mı?*, Doğuş Üniversitesi Dergisi 4 (2).
- TIRAŞ, H. Hayrettin (2012). "Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2.
- UYGUR, Nermi (2013). *Kültür Kuramı*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- YAVILIOĞLU, Cengiz (2002). *Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri*, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1.
- YENİ, Onur (2014). "Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), s. 181- 208.